

ISTEN KERTJÉBEN

ELMÉLKEDÉS A FENNTARTHATÓSÁGRÓL

GYULAI IVÁN

„Történt pedig, hogy amikor továbbmentek, betért egy faluba, ahol egy Márta nevű asszony befogadta őt házába. Volt neki egy Mária nevű húga, aki az Úr lábához ülve hallgatta szavait, Márta pedig sürgött-forgott a sok házi dologban. Egyszer csak megállt, és így szólt: Uram! Nem törödsz vele, hogy a testvérem egyedül hagy engem szolgálni? Szólj már neki, hogy segítsen! Az Úr ezt válaszolta neki: – Márta, Márta! Sok mindenre gondod van, és sok mindennel törödsz, pedig csak egy a szükséges. Mária a jobbik részt választotta, és nem is veszíti el soha.” (Lk 10,38–42) – Bizonyára nem vagyok egyedül, aki Jézus szavait igazságtalannak vélte, amikor először olvasta ezt a tanítást. Am érlelő éveim lassan megértették velem az igazságot: a mindennapi serénykedés gondjainak megoldása érdekében elveszi tőlünk a nyugalmat, miközben elfeledünk elmélkedni létünk értelméről. Ma már mindenben ezt az igazságot fedezem fel. Látom, hogy az Istennek szentelt percek hogyan segítenek elvégezni napi feladataimat, és látom azt is, hogy az Isten nélkül végzett szorgosság csak a munkát gyarapítja. Talán túl messziről indultam el, hogy napjaink környezeti problémáinak forrását elemezzem, de a hasonlóság Márta és legtöbbszörünk között nyilvánvaló. Nap mint nap egyre többet fáradunk anyagi javaink előteremtése érdekében, de már a sok sem elég. Sokat pedig csak sokból lehet előteremteni, ezért anyagi gyarapodásunk tükörképe természeti javaink fogyása. Ennek következtében ma már egy túlhasznált bolygón élünk, ahol a természeti javainkat megújító folyamatokat felborítottuk és tönkretettük azokat a szerkezeteket, amelyek a földtörténet során a legjobb működés, azaz az alkalmazkodás érdekében alakultak ki. A biológiai, geológiai és kémiai folyamatok kiegyensúlyozottságának megzavarása a szén, a nitrogén, a foszfor és a víz körforgásának felborulásához, a föld művelése a talaj pusztulásához, a természetes élőhelyek felszámolása a fajok fokozott kihalásához és mindezen keresztül éghajlatváltozáshoz vezetett. Környezeti gondjainknak ma már se szeri, se száma, és az eddig ezt tagadó tábor hangja is csillapodni látszik. Egyre többen ismerik fel, hogy komoly baj van és ideje lenne cselekedni. Am itt jön a nagy kérdés, hogy mit is kellene tennünk? Mártaként szorgoskodni bajaink megoldásán, vagy Máriaként elcsendesedve, belsőkbe tekintve megtalálni a választ? Az első a még több, és még rosszabb, a második a kevesebb, de a jobb választása.

A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS HÁROM ÉVTIZEDE

Semmi kétség: az eddigi út a Mártaké. Az ember történelme során a biológiai alkalmazkodás képességét részben tudományos-technikai alapúra cserélte. A tudomány és technika képessé tette arra, hogy környezetének javait nagymértékben és gyorsan mozgósítsa. Az ember manapság belső energiaigényének (élelem) százszorosát fordítja arra, hogy az életben maradását biztosító mesterséges környezetet (települések, infrastruktúrák, termelés, szolgáltatások stb.) fenntartsa. Technikai „fejlődésünk” evolúciós zsákutcába vezetett, mert ennek

Természetes gyökerek –
Téli életkép Veszprémben, 2018
(Szalai Ádám felvétele)

a „lélegeztető gépnek” a fenntartása egyre több környezeti erőforrást igényel és már egy ideje meghaladta azt a szintet, amelyen természeti javaink képesek lennének megújulni.

Az első, tudományosan megalapozott figyelmeztetés a Római Klub 1972-ben kiadott jelentése volt. A *növekedés határai* címen ismertté vált könyv arra hívta fel a figyelmet, hogy egy véges bolygón nem lehetséges a népesség és gazdaság exponenciális növekedésének fenntartása, az ugyanis előbb-utóbb a környezeti rendszer összeomlásához vezet. Úgy tűnik azonban, hogy kevesek kivételével süket fülekre talált az intelem, hiszen az eltelt lassan fél évszázad nem a lassításról, hanem éppen ellenkezőleg, a gyorsításról, vagyis nem a kevesebbről, hanem a még többről szólt.

A növekedés határait számos tanulmány próbálta cáfolni. Majd az ENSZ jó tíz évvel később létrehozta a Környezet és Fejlődés Bizottságot, amely 1987-ben kiadta *Közös jövőnk* című jelentését, ezzel a köztudatba hozta a fenntartható

fejlődés fogalmát. „A fenntartható fejlődés többet jelent egyszerű növekedésnél. A növekedést tartalmában kell megváltoztatni, kevésbé anyag- és energiaigényesé kell formálni úgy, hogy hatása igazságosabban érvényesüljön” – fogalmazták meg a dokumentumban. Ezt a növekedést nevezték el fenntartható növekedésnek, amely jó hívószónak bizonyult a politikusok számára, akik a még erőteljesebb növekedést hangsúlyozva felelték a környezeti korlátokat. A közbeszédet azóta is a fenntartható fejlődés téves értelmezése uralja, amely alkalmas arra, hogy lejárassa az eredeti gondolatot.

A fenntartható fejlődés eltelt harminc éve, akár globálisan, akár Európában a nagy szavak kimondásának, az ellentmondásos célok megfogalmazásának, a téves úton történő ámokfutásnak a története. Ezen az úton környezeti gondjaink csak sokasodtak, mert ugyanazokkal a receptekkel kívánták a betegséget kezelni, mint amely a betegséget okozta. Ez a recept pedig nem más, mint a gazdasági növekedés, amelytől a környezeti és társadalmi gondjaink megoldásának anyagi forrásait várjuk.

technikai „fejlődésünk” evolúciós zsákutcába vezetett

GAZDASÁGI NÖVEKEDÉS ÉS KÖRNYEZETTERHELÉS NEM ELVÁLASZTHATÓ EGYMÁSTÓL

A fenntartható gazdasági növekedés szószólói szilárdan hiszik, hogy létezik olyan gazdasági növekedés, amely elválasztható a környezeti terhek növekedésétől. Noha relatív szétválások egész sora bizonyítható (kevesebb energia felhasználásával termelünk ki egységnyi GDP-t), de ez nem jelenti a környezeti terhek és a gazdasági növekedés abszolút mértékű szétválását.

Az energiateljesítmény állandó növekedése, amely várhatóan 2040-ig 28 százalékkal bővül majd globálisan, egy soha nem látott módon növekvő teljes primer anyagfelhasználással járt együtt. A globális anyagfelhasználás 2017-ben elérte a 90 milliárd tonnát, vagyis a fejenkénti 12 tonna évenkénti mértéket, és ez várhatóan 2050-re megkétszereződik. Az egy GDP egységre eső hazai anyagfelhasználás globálisan 2000-től 2015-ig 1,29 kg/dollárról 1,41-ra nőtt. Fény derült tehát az igazságra, még relatív szétválás sincs, csupán a különböző környezeti átterheléseket sikerült eldugni egy darabig. De miért is ez a nagymértékű növekedés az anyagfelhasználás területén? Mert gondjainkra a technika, az innováció és velük együtt a még több természetrombolás a válasz. Most abban hisz a világ, hogy a mobilizáció az elektromos meghajtáson alapuló közlekedéssel fenntartható, vagy kényelmünk még tovább növelhető az intelligens rendszerek vagy éppen a robotok rendszerbe állításával.

Csak hogy megint vakvágányra tévedtünk, hiszen a modern, innovatívnak nevezett technológia másképp, de fáj a Földnek. Az egy-egy technológiai újításból származó kicsit kevesebb széndioxid kibocsátásért – amely persze ettől még összességében rendíthetetlenül növekszik – növekvő anyagfelhasználással és növekvő környezetszennyezéssel fizetünk például a ritkaföldfémek fokozódó kitermelése miatt. A kibányászott anyagnak csupán 0,2 százaléka ritkaföldfém, a fennmaradó 99,8 viszont toxikus hulladékokkal szennyezett meddő, amely a környezetet és a helyi lakosságot mérgezi. A lítium ökológiai hátizsákjában is jelentős a teher: Chilében 1250 tonna földet kell megmozgatni egy tonna szűz lítium előállításához, hogy a fejlett világ elektromos kutyái működhessenek.

HIÁNYZÓ RENDSZERSZEMLÉLET

A környezeti elemek védelmére irányuló környezetpolitika a környezetvédelmi jogalkotáson keresztül kívánta megőrizni a környezeti elemek jó állapotát, vagyis nem az elemek állapotát alakító hajtóerőket szabályozta, hanem a végállapotokat. Tiszta levegőt, vizet követelt meg a „cső végén”. Mivel nem az okokra, hanem az okozatokra irányult a szabályzás, a hajtóerők bővítetten termelték újra a környezeti problémákat. A környezeti szempontok ún. integrációja, amely már a környezeti bajokat termelő tevékenységeket lett volna hivatott megregulálni, puha eszköznek bizonyult abban az érdekhálóban, amely a gazdasági növekedést tartotta előrébb valónak a jó környezetminőségénél. Ennek oka azonban, hogy a környezeti szempontokat nem lehet az ágazatokba integrálni, ha a környezeti szempontok nincsenek beágyazva a társadalom és az egyének tudatába. A környezeti probléma tehát az emberek fejlődésről alkotott elképzeléseinek okán létezik, de nincs olyan politika, amely itt keresné a bajok forrását.

A környezetvédelem végül egy olyan szektorra vált, amely szépen illeszkedett a gazdasági növekedés céljához. A környezeti problémákat az ember hozza létre tevékenységei során, majd a környezetvédelem eszközrendszerével megpróbálja kezelni például úgy, hogy először felhasználja a tiszta vizet, e használat közben elszennyezi, a szennyezett vizet pedig megpróbálja megtisztítani. Ennek érdekében szennyvízhálózatot és tisztítót épít, üzemeltet, majd lebont, mindehhez anyagot, energiát és helyet használ, miközben ezek használata közben kibocsátásokkal terheli a környezetet. Természetesen mindezek a tevékenységek

a környezetvédelem
illeszkedett a gazdasági
növekedés céljához

megrendelések az építőiparnak, energiaiparnak, szolgáltatóknak, a felhasználónak pedig fizetnie kell, így jól illenek a gazdasági növekedés logikájához. Így sajátos módon még a környezetvédelem is hozzájárul ahhoz, hogy helyi környezeti ügyeink „megoldása” globális környezeti problémává duzzadjon.

Sokan most az éghajlatváltozásban látnak jó üzleti lehetőséget. A gazdaságnak jó lesz, ha át kell építeni a kritikus infrastruktúrákat, ha több lesz a beteg, ha többet kell öntözni a termés érdekében, ha le kell cserélni a belsőégésű motorokat elektromosra, ha át kell állni a megújuló energiára, ha ki kell cserélni az izzókat, ha le kell szigetelni a házakat. Mindezt azonban csak a természettől lehet elvenni, attól a természettől, amelynek már így is meghaladtuk a rugalmasságát. Természetesen lennének a környezetet kevésbé terhelő megoldások, amelyek pontosan azért nem kapnak zöld utat, mert csökkentenék a gazdasági szereplők lehetőségeit és gyengítenék a növekedés dinamikáját.

Jó példa erre, hogy az éghajlatváltozás, a kiszámíthatatlan csapadékhözamok a mezőgazdasági természetben újra felvetették az öntözés kérdését. Az öntözés technikai megoldás, amely megint csak igényli az ehhez szükséges infrastruktúra kiépítését, fenntartását és működtetését. Ez folytonosan energiafelhasználással és vízkivétellel párosul. Az öntözés minden formája negatív hatással van a talaj szerkezetére, de felgyorsítja a tápanyagok kimosódását is. Mivel a mezőgazdasági talajok víztároló képessége a talajforgatásos művelés miatt minimálisra csökkent, ezért az öntözés vízpótló szerepe az öntözés idejére korlátozódik csupán.

A talaj víztároló képessége a benne lévő élettől függ, elsősorban a mikorrhiza gombákkal való behálózottságtól. Ezek a fonalak glomalinból vannak burkolva. A glomalin glikoprotein, vagyis olyan fehérje, melyhez szénhidrátok kapcsolódnak. Biológiai úton való lebomlásához 7–42 évre van szükség. A talaj szerves széntartalmának a 30 százalékát ezek tárolják és a víz megkötésében is fő szerepet játszanak. Mivel ezek a gombák a televény talajban élnek, a televény víztároló képessége saját tömegének hatszorosa. A talajforgatásos gazdálkodás megszünteti az önálló televény réteget, a talaj állandó bolygatása felszámolja a mikorrhiza-kapcsolatokat. A mezőgazdasági talajok víztároló képessége így töredékére csökken. Az ökológiai út az, hogy felhagyunk a talaj szántásával, egynyári kultúrák helyett élőmulcstakarást alkalmazunk, regeneráljuk a talaj élővilágát, és visszanyerjük annak víztároló képességet. A kultúra öntözés nélkül is életképes. Párhuzamos haszna, hogy a talaj szénkötő képessége javul.

A kérdés csupán az, hogy miért mégis a technikai megoldást választjuk? Mert az ökológiai megoldásban a természet ingyen szolgáltat, míg a technikai megoldás jó hajtóereje a problémagyártásnak és a pénzköltésnek. Ezért kell adminisztratív eszközökkel akadályozni a nem piaci megoldásokat, azokat, amelyeket otthon, öntevékenyen elvégezhetnénk, közösségben és harmóniában környezetünkkel.

A PÉNZ HOZZA LÉTRE A KÖRNYEZETI PROBLÉMÁKAT

„Senki sem szolgálhat két úrnak: vagy gyűlöli az egyiket, a másikat pedig szereti, vagy ragaszkodik az egyikhez, a másikat pedig megveti. Nem szolgálhattok az Istennek is, a Mammonnak is.” (Mt 6,24) – Akárhányszor előkerül a környezetvédelem ügye, a kérdés mindig az, hogy ki finanszírozza mindezt? A környezet védelmét finanszírozhatja az állam, fizetheti az, aki a problémát okozza és lehetne tőkebefektető célpontja is. A legtöbben úgy vélik, hogy az olyan közös ügyekben, mint amilyen a környezetvédelem is, az államnak kell helyt állnia. Az állam az adófizetők pénzéből, a költségvetésből finanszírozhatná, de az sohasem elég még a legégetőbb szociális, egészségügyi, közoktatási kiadásokra sem, mindegyik terület képes lenne a források sokszorosát elkölteni. Mások úgy vélik, hogy az államnak azoktól a gazdasági szereplőktől kellene elvonni forrásokat, akik terhelik a környezetet, mégpedig a terhelésnek megfelelő mértékben. Ilyenkor azonban ellenérvként ott az a bizonyos versenyképesség, annak ugyanis nem tesz jót a magas adóteher. Továbbá már az is bebizonyosodott,

hogya a „szennyező fizet” elv alkalmazása úgy történik, hogy akár a szennyezés jogának árusításaként is minősíthetjük.

Ráadásul a környezeti ügyek mindeddig halaszthatónak bizonyultak, annak ellenére, hogy tudható: ha problémáinkat időben nem előzzük meg, akkor az túl sokba kerül, mire kiteljesedik. A helyzetet nehezíti, hogy míg társadalmi, főleg gazdasági ügyekben számtalan érdekképviselő szólal meg, addig a környezetnek nincs felszólalási lehetősége, a környezet érdekeit képviselőknél pedig igen gyenge az érdekérvényesítő képessége.

A harmadik lehetőség a magánfinanszírozás. Valaki tőkét akkor fektet be valahová, ha az számára legalább olyan mértékben megtérül, mint valamely más befektetés. A környezet javítása azonban a köz javát szolgálja, az anyagi megtérülés azt jelenti, hogy a későbbiekben közös kiadásoktól szabadulunk meg. De ki szeretne befektetni olyan dolgokba, amelyek csupán a jövő társadalmának, a tágabb közösségnek térül meg, és a befektető is „csupán” ebből a haszonból részesülhet.

Nos, ha mégis lenne pénzünk, mire is kellene elköltenünk úgy, hogy abból ne származzon több környezeti terhelés? Már maga a pénz intézményrendszere is ellentétes a fenntarthatóság eszmeiségével, sőt a pénz egyenesen az oka a fenntarthatatlanságnak. Helmut Creutz *Pénzszindróma* című könyvében Hans-Christoph Binswanger svájci közgazdász idézi: „Az emberek 99 százaléka nem látja a pénz problémáját. A tudomány nem látja, a közgazdaság nem látja, sőt nem létezőnek minősíti. Ameddig nem ismerjük fel a pénzgazdálkodásban rejlő problémát, addig nem képzelhető el valódi ökológiai fordulat”. Az érvelés lényege, hogy a kamatos kamatra és pénzteremtésre alapozott hitelezés adósságszpirált indít el, amely – ahogy fentebb is láttuk – adósságba sodorja a társadalmi szereplőket.

Ahhoz, hogy az adósság visszafizethető legyen, akár az államról, akár egy vállalkozásról vagy magánemberről van szó, növelni kell a teljesítményeket. Ez csak több termelésen és szolgáltatáson keresztül lehetséges, és mivel a gazdasági növekedés nem választható szét abszolút mértékben a környezet terhelésétől, ezért a környezeti problémák csak sokasodnak. Arról sem szabad elfeledkezni, hogy a növekedést nemcsak az adósságok, hanem a másik oldalon keletkező kamatbevételek, nyereségek is ösztönzik, hiszen azok újabb befektetések forrásaiként jelennek meg.

Ebben az érdekkörben naivitás lenne az államtól azt várni, hogy a zéró növekedés pártjára áll, hogy lassítani és nem gyorsítani fog. Mondjuk ki, hogy *az állam a növekedésben érdekelt*. Az adósságszolgálat ezért háttérbe szorítja azokat a közügyeket, amelyek közvetve kapcsolódnak a növekedéshez, mint amilyen a társadalom jólléte, vagy a környezet jó minősége, és előtérbe helyezi azokat, amelyek közpénzen biztosítják a magántőke gyarapodásának feltételeit (mint például az infrastruktúrák kiépítése).

Még a környezetvédők is azt hiszik, hogy a problémák megoldásához pénzre lenne szükség. Meggyőződésük, hogy az energiabiztonságba, a megújulókbá, az alacsony szén-dioxid-kibocsátással járó infrastruktúrákba, valamint a természet- és környezetvédelemben való befektetésekkel több hasznot is elkönyvelhetünk egyszerre. A *green deal* rövidtávon munkahelyeket és a gazdaság talpra állását, középtávon energiabiztonságot és technológiai innovációt, hosszú távon pedig fenntartható jövőt kínál a gyermekeink számára – gondolják. Ám, még a legzöldebb keynesi gazdaságélénkítő program is csak hozzájárulás a folytonosan növekvő fogyasztáshoz. Elkerülhetetlen, hogy a növekvő fogyasztás ne járjon hozzá a környezet terhelésének abszolút értelmű növekedéséhez.

A pénzt nem lehet úgy elkölteni, hogy az ne okozzon környezeti károkat. Azzal, hogy a pénzt elköltjük egy célra, a pénz nem semmisül meg, csupán egyik kézről a másikba kerül. Egy környezetvédelmi beruházásra elköltött összeg a gyártók, szolgáltatók tulajdonosainak, dolgozóinak kezébe kerül, akik újabb fogyasztásra, termelésre, befektetésre használják fel a pénzt. Az adókból az állam gazdálkodik, és ahogy láttuk, nem a fenntarthatóság érdekében. A pénz munkája így állandóan gyarapítja a természettől elvett források számát, agresszív természetét pedig az határozza meg, hogy mennyi van belőle s milyen gyors

a forgási sebessége. A környezetvédelem és minden más ember által gyártott probléma kiváló üzemanyaga annak, hogy a forgást életben tartsa.

A SZEGÉNYSÉG FELSZÁMOLÁSA?

„Ha tökéletes akarsz lenni, menj el, add el vagyonodat, oszd szét a szegényeknek, és kincsed lesz a mennyben; aztán jöjj, és kövess engem. Amikor hallotta az ifjú ezt a beszédet, szomorúan távozott, mert nagy vagyona volt.” (Mt 19,21) – Az ENSZ fenntartható fejlődési célok 2030-ig a szegénység valamennyi formájának felszámolását irányozzák elő. Miről is van szó, mit is értenek ma szegénységen? A szegénységnek számos formája van, de általában az olyan javaktól való megfosztottságot (depriváltság) jelenti, amely a társadalom legnagyobb részének elérhető. A depriváció hiányt jelent (például rossz lakásviszonyok, alapvető háztartási berendezések, televízió, megfelelő táplálkozás hiánya, alacsony iskolai végzettség). A depriváltsággal szemben a szegénység egy általánosabb helyzetet jelöl, az erőforrások hiányát és ennek következtében az anyagi javak megtermelési lehetőségétől való megfosztottságot. Az anyagi javak alacsony volta egyszerre oka és következménye a megfosztottságnak.

Ezek a fogalmak magukban hordozzák az általános társadalmi értékítéletet, amely elsősorban anyagiakban vagy az ahhoz vezető körülményeken keresztül méri a szegénységet. Súlyosan depriváltak például azokat a személyeket tekintjük, akiknek hiteltörlesztéssel vagy lakással kapcsolatos fizetési hátraléka van, lakásuknak nincs megfelelő fűtése, a váratlan kiadásoknak nincs fedezete, kétnaponta nem tudnak húst, halat vagy azal egyenértékű tápanyagot fogyasztani, nem képesek évi egyhetes üdülésre elutazni, vagy anyagi okból nem rendelkeznek személygépkocsival, mosógéppel, színes televízióval, telefonnal. Ha ezek közül négy fennáll, akkor súlyosan depriváltak.

A mai szegénységi fogalmakból az derül ki, hogy nem ismerik el a tisztességes szegénységet, és nem ismerik el ennek magasabb erkölcsiségét és helyes környezeti kapcsolatrendszerét akár társadalmi, akár ökológiai értelemben. A *kulturális szegénység* fogalma szerint bizonyos társadalmi csoportok tudatosan szembe helyezkednek az uralkodó társadalmi-kulturális haladás fő irányvonalával, és ellentétes kulturális mintákat alakítanak ki, ökológiai és vallás erkölcsi szempontból nagyon is kívánatosan. A tudatosan választott, anyagi értelemben szerény élet, nem jelenti az egyén jól-létének alárendeltségét, sőt ellenkezőleg, számos jóléti érték megélésének nagyobb az esélye. Az anyagi javak mellőzésével javulnak az emberi kapcsolatok, a kölcsönös nagylelkűség visszatér, a stressz kikapcsolása miatt javul az egészség.

A szegénység jelenlegi mérése, a szegénységi mutatók, különösen a jövedelmek alapján mért mutatók fenntarthatósági szempontból félrevezető. Az, aki hagyományos, önellátó életmódot folytat, nincs hivatalos jövedelme, de fenntarthatósági szempontból biztosabb lábon áll, mint aki ezt az életmódot egy városi bérmunkás életére cseréli le. A mérhető jövedelem alapján azonban a bérmunkás kikerül a szegénységi körből. Amennyiben a szegénység minden formáját fel szeretnénk számolni, úgy tovább terhelnénk a környezetünket. Például a depriváltság felszámolása a világ szegényei esetében (színes televízió, személygépkocsi, mosógép, telefon) jelentősen növelné az emberiség ökológiai lábnyomát, amelyet éppen csökkenteni kellene.

Ökológiai szempontból nincs olyan megoldás, amelyben mindenki jól jár, a gazdagok tovább gazdagodnak, a szegények pedig kikerülnek a szegénységből, hiszen ez a környezeti terhek további növekedésével járna. Olyasmi viszont nincs a célok között, hogy a gazdagok mondjanak le fölösleges fogyasztásaikról, a luxusjavakról, a teljesen öncélú, pénzt és vagyont halmozó növekedésről. Mivel a szegénység egy relatív érzés, megszüntetése csak úgy lehetséges, ahogyan azt Krisztus a nagyon gazdag ifúnak javasolta: szabaduljon meg vagyontól és az azzal járó terhektől.

 tudatosan szembe helyezkednek az uralkodó haladás irányvonalával

REMÉNYSUGARAK

„Minden látszattal ellentétben végső soron nem gazdasági tartalékaink mennyiségétől, hanem értelmi és érzelmi képességeink intenzitásának növekedésétől függ az emberiség sikere vagy kudarca” – írja Teilhard de Chardin. A fenntarthatatlan világ oka általános értékrendünk, amely szerint az anyagi javak megszerzése az elsődleges. A gazdasági növekedésre épülő jóléti életforma az önzést, a szerzést, a versengést állította középpontjába, mert úgy gondolta, hogy ez a nagyobb és jobb teljesítmények elérésének záloga. Ez a világ az együttműködés, a kölcsönös nagylelkűség közösségeinek helyébe a gazdasági társaságnak tekintett társadalmat állította, trónjára pedig a pénzért adható-vehető szolgáltatásokat ültette. Az önzésre épülő világ azonban hiába sarkallja jó teljesítményre az egyéneket, ha kiüresíti lelkünket, ha megfoszt bennünket értékeinktől és az együttműködés érzésének örömétől, ha szembe állítja az embereket, közösségeket, társadalmakat, feléli a társadalom finom szöveteit, a családi, baráti, szomszédági kapcsolatok erejét.

Az értékvesztés oka a szakrális (természetfeletti) és közösségi kontroll lazulása, lassan teljes elvesztése. „A történelem folyamán a modernitás kísérlete az első alkalom, hogy az emberi társadalom olyan motivációk és elvek nélkül kísérel meg élni, amelyek az anyagi-gazdasági szempontok fölött állnak. A kísérlet kudarcot vallott, mert a modern társadalom a legjobb úton halad afelé, hogy mind a természetet, mind a társadalmat elpusztítsa” – vélekedett E. F. Schumacher. Ezért szükség van olyan elvekre (etika) és szabályokra (erkölcs), amelyek a pusztán gazdasági, anyagi megfontolásokat kiegyensúlyozzák. Ennek szükségét az a tény is alátámasztja, hogy nem az anyagi jólét teremti meg a jólétet, hanem éppen a jóléti értékek megléte teszi lehetővé az anyagi javak megtermelését. Beteg, boldogtalan, életunt, bizonytalanságban, barátok, társak nélkül élő emberek nem képesek jó minőségű munka elvégzésére. A fenntartható fejlődés etikája és erkölce alapvető fontosságú, hiszen az ember hozza létre és működteti az intézményrendszereket, a technikai eszközöket, használja az

„Kivonták a hajókat a partra,
és mindent otthagya követték
őt” (Lk 5,11) – Csónakok
a parton, Tiszaalpár, 2018
(Szalai Ádám felvétele)

Párosan szép – Szarvasok
Nagyesztergár (Veszprém megye)
határában, 2018. január
(Gfellner Máté felvétele)

erőforrásokat, műveli a földet, osztja el a megtermelt javakat. Mindezek működésében és hatásaiban az ember nyilvánul meg. Jól csak akkor működhet a felépítmény, ha jó az is, aki mozgatja. Az ember és környezetének viszonyrendszerét kell tehát átértékelnünk, új szemléletet, megközelítéseket, a helyes értékeket kell létrehoznunk.

MILYEN A FENNTARTHATÓ TÁRSADALOM?

Földünk adományainak fenntartható használata nem technikai, hanem etikai kérdés, amely a gondoskodó ember erkölcsi normáit igényli: a felelősséget, a példamutatást, az együttműködést, a szolidaritást, a kölcsönös nagylelkűséget, az élet tiszteletét, a mindent átható bölcsességet és mindenek felett a mértéktartást. A mértéktartást, mert hiába találunk meg a leghatékonyabb erőforrás-felhasználási módokat, a végtelen mennyiségű tiszta energiát, a helyes értékek és mértékek nélkül továbbra is a fenntarthatatlan világot hoznánk létre.

A fenntartható társadalom nem érdekek, hanem értékek mentén építkezik. Felismeri, hogy a jó erkölcs, a helyes értékválasztás a társadalom legfőbb vagyona. A kölcsönös nagylelkűség, a személyes felelősség, a mérsékletesség olyan társadalmi vagyon, amely nélkül sem a tudás, sem a természeti-, sem pedig a tőke-javak nem működnek jól a társadalom érdekében.

A fenntartható társadalom együttműködő. Az ehhez tartozó erkölcsi parancsok a gondoskodás, mások szolgálata, javaink megosztása, a kölcsönös nagylelkűség. Az együttműködés sokkal inkább része az emberi természetnek, mint a vetélkedés, hiszen fiziológiásan is bizonyítható, hogy mások szolgálata az emberi agy természetes kívánsága. A nagylelkűség gyakorlása működteti az agy örömező központját, így a gondoskodás nemcsak más hasznára, hanem saját egészségünk, testi, lelki, érzelmi, szellemi létünk épülésére is szolgál. Vagyis az együttműködő magatartásformák jutalmazták annak gyakorlóit, míg azok hiánya büntetéshez vezet.

A fenntartható társadalom példamutató a közösség és az egyén szintjén. A példamutatás egyéni szinten azt jelenti, hogy megélem azokat az értékeket, amelyeket hirdetek, vagyis a fenntartható fejlődés etikáját vallom s erkölcsi szabályait gyakorlom. Ugyanakkor a példamutatás társadalmi szinten is nél-

külözhethetetlen. A fenntartható társadalom harmóniára törekszik az egyének, közösségek, nemzetállamok között. Egészségünk, belső harmóniánk megszabja a külvilággal folytatott viszonyainkat (kultúránkat), azt, hogy miként viszonyulok egy másik emberhez, a közösséghez, amely körbevesz, vagy éppen az egész világhoz, a természethez. Amennyiben kiegyensúlyozott vagyok, harmónia árad belőlem és képes vagyok békében élni a környezetemmel. Arra a kérdésre, hogy „mit tehetek én a fenntarthatóságért”, a legjobb válasz, ha megvalósítom belső harmóniámat. Ebben a belső harmóniában igénylem a környezetemtől a legkevesebb energiát. Ha testileg egészséges vagyok, nem kell a technikát vagy másokat segítségül hívnom, nincs szükségem ezek energiáira, sőt mivel egészséges vagyok, képes vagyok másokon segíteni.

A világ „megváltásához” önmagunk megváltásán keresztül vezet az út. Minél több ember él harmóniában társadalmi és természeti környezetével, annál kiegyensúlyozottabb lesz létezésünk, hiszen maga a világ is lelki, szellemi és fizikai síkon szerveződik. Egyéni törekvéseinkhez, amellyel a belső harmóniát kívánjuk megvalósítani és eljutni egy fenntartható életmódig, fontos, hogy környezetünkben megerősítést kapjunk. Társadalmi környezetünknek és a létező struktúráknak egyaránt meg kell erősíteniük azt az értékharmoniót, amely a fenntarthatósághoz szükséges.

AZ ISTEN KERTJÉBEN

„Az Úr az én pásztorom; nem szűkölködöm. Fűves legelőkön nyugtat engem, és csendes vizekhez terelget engem. Lelkemet megvidámítja, az igazság ösvényein vezet engem az ő nevéért. Még ha a halál árnyékának völgyében járok is, nem félek a gonosztól, mert te velem vagy; a te vessződ és botod, azok vigasztalnak engem. Asztalt terítesz nékem az én ellenségeim előtt; elárasztod fejem olajjal; csordultig van a poharam. Bizonyára jóságod és kegyelmed követnek engem életem minden napján, s az Úr házában lakozom hosszú ideig.” (Zsolt 23,1–6) – A teremtett világ, Isten kertje a mi otthonunk. A teremtés bőségesen gondoskodott teremtményeiről, egymás szolgálatába állította őket. A természetben zajló folyamatok, minden élő és élettelen kiegészíti, de egyben korlátozza is egymást. A rendszereknek erre a limitáltságon alapuló önszabályozására ébredt rá az ökológia tudománya. Ha törekszünk a természet működésének megértésére, ha követjük, magunk is részesedhetünk ennek a folyamatnak az áldásaiból. Természetesen ebben az esetben korlátozottságunkat is el kell ismernünk. Ellenben, ha nem elégedünk meg a kapott hellyel, ha többet szorítunk ki magunknak erővel, akkor lemondhatunk az áldásokról.

Ez egyben hitünk próbája is. Hihetünk-e Krisztusnak? „Ne aggodalmaskodjatok hát, és ne kérdezzessétek: Mit eszünk, mit iszunk? Ezeket a pogányok keresik. Mennyei Atyátok tudja, hogy ezekre szükségetek van. Ezért ti elsősorban az Isten országát és annak igazságát keressétek, s ezeket mind megkapjátok hozzá!” (Mt 6,25–34) Sohasem értettem volna meg e szavakat, ha kishitűként nem túrom atyáim módján a „kertet” magam is. „Földművelő”, „kertművelő” – micsoda szavak! Művel, vagyis művív tesz valamit, elhagyja annak természetes voltát. Nem a teremtésre, a teremtményekre, az önszabályozásra támaszkodik, hanem a gépek erejére, a vas keménységére, öntözésre, műtrágyákra, vegyszerekre, az élet manipulálására. A kölcsönvett gépi erő, a technika művelte a földem. Mégsem gyarapodott a termés és elégedettségem sem nőtt. A szentség, az áldás veszett ki belőle a hitelenség nyomán. Mert sem hívő emberként, sem ökológusként nem hittem el, hogy támaszkodhatom a teremtés erejére. De az Úr megmutatta „testének sebeit”, megértettem, hogy a tökéletest akartam helyettesíteni a tökéletlennel.

Immár 19 éve tapasztalom, hogy a teremtéssel együttműködve ízesebb a gyümölcs, illatosabb, lágyabb a föld, elég a termés és látom, hogy úgy nő mindez, ahogy bennem gyarapszik a megértés, a hit és elfogadás. Nem a vástól, nem a vegyszerektől, nem a föld felforgatásától, nem a verejéktől, hanem a nyüzsgő élettől termékeny a Föld! ■

a teremtett világ,
Isten kertje,
a mi otthonunk

